

Оксана ШОСТАК

ВТІЛЕННЯ ІДЕЇ ВСЕДНОСТІ У РОМАНІ «САДИ В ДЮНАХ» ЛЕСЛІ МАРМОН СІЛКО

Стаття присвячена висвітленню гностичних концепцій, а саме вседності, софійності, вічної жіночності у романі «Сади в дюнах» американської письменниці Леслі Мармон Сілко. Проаналізовано зони комунікаційного перетину західноєвропейської та корінної індіанської культури і духовності у світлі гностичної доктрини.

Ключові слова: гностична доктрина, міжкультурна комунікація, духовність корінних народів Америки, міфологія, давня європейська культура, вседність, софійність, вічна жіночність.

Сучасне літературознавство зазвичай атрибуєє концепцію софійності як невід'ємну частину російського літературного процесу кінця XIX-початку XX сторіччя, пов'язуючи її із вченням Володимира Соловйова та поезією Срібного віку російської поезії. Центральним у вченні Соловйова є ідея вседності, котра розглядається як сфера абсолютного й божественного, а об'єктивний світ як її узагальнене самовизначення. Посередником між ними виступає світова душа або мудрість Бога - Софія. «Софія є матерією Божества, просякнута божественною єдністю, однією із сторін цільної вседності, іншою є Логос. Це вічна досконала Жіночність, духовна істота, що отримала свою форму від Бога, процес реалізації котрої є світовий історичний процес. Софія – це центр втілення божественної ідеї світу, це і душа світу, вона екерує божественне до земного. Повертаючи світ до Бога, Софія «збирає Всесвіт», переходячи на рівні людини і інтеграції сущого у думки, свідомість» [1, с. 640]. Вседність – це такий стан у якому ніщо не може існувати не за рахунок когось або чогось, а на користь усім, своєрідна гармонічна єдність чисельності, ідеальний лад буття, що спрямовує розвиток еволюції. Російські літературознавці часто протиставляють «софійну» російську літературу

«агресивній» західній культурі, котра не має у собі цього концепту. Так, наприклад, Н. Крохіна підкреслює у своїй монографії «Софійність і її конотації (онтологія-космізм-есхатологія) у російській думці і літературі XIX та порубіжжя XIX-XX сторіччя», що «якщо західна культура Нового часу приходить до трагічного усвідомлення прірви між ідеалом і реальністю, що породжує агресивну ідею недосконалості світу і ідеал благополучного облаштування у цьому світі, тоді як російська література з її найважливішою темою перетворення «виходить із наявності Вашої правди», із реальності ідеального ... і , таким чином, найбільш повно виражає християнську концепцію світу: людина викривлює у собі образ Божий, але виступає спасіння і преображення» [2, с. 7]. Таке твердження не є коректним по відношенню до інших світових літератур, дослідниця суперечить сама собі, коли через декілька сторінок пояснює значення софійності у літературі. «Творчість, що не втратила свою метафізичну основу, віру у реальність надчуттєвого світу, своєї цілісності й відчуття священного, може бути названою софійною» [2, с. 25].

На нашу думку, не варто жорстко прив'язувати концепцію софійності до християнського віровчення, як це робить Н. Крохіна, котра впевнена, що вона є «виявленням екзистенційного потенціалу християнської культури, де людина – істота діалогічна і творчо-активна. Софіологія Соловйова стверджувала Богоматерію, софійність Божого світу – присутність Вічного Жіночого начала у ньому, стверджувала софійність людської творчості і мистецтва та пов'язувала філософію мистецтва із філософією любові, софійністю справжнього людського існування [2, с. 45]. Ідея софійності бере свій початок у гностичному віровченні, котре на переконання отців церкви, має дуже мало спільного із християнським віровченням. Слово «гностицизм» виникло для того щоб слугувати збіркою назвою чисельних єретичних віровчень, що не просто зародилися у перші віки існування християнства, але сягають своїм корінням у глибокі віки, зникаючи свої аналоги у кабалістичній філософії, давньогрецьких та єгипетських містеріях. Походить воно від грецького слова *гносис*, що позначає «знання». Акцент на знанні як способі отримання спасіння або навіть формі спасіння у володінні конкретними знаннями чітко сформульовані у доктрині гностиків. Однак варто окремо підкреслити, що «знання»

мало відверто релігійний або навіть надприродний характер і значення та відносилися до сфери, котру ми сьогодні радше віднесли б до предмету віри, а не розуму. Зазвичай ці знання передавалися за допомогою гностичної образності, алгорій та символічної мови. Найбільш розповсюдженим гностичним прийомом було використання алгорій як засобу створення і передачі оповідей і образів міфологічного знання. Через систему цінностей традиційного міфу гностична алгорія змушує переглянути розуміння ролі добра і зла, вищого і нижнього, благословенного й проклятого.

Гностичні роздуми про світобудову й софійна образність є надзвичайно привабливими для письменників сьогодення, час від часу представники тієї чи іншої літературної школи звертаються до гностичної космогонії і читач має змогу насолоджуватися справжніми літературними шедеврами, що торкаються вічних тем життя і смерті, скороминучої миті в історії й її відголоску у вічності. До таких слід віднести й останній роман відомої американської письменниці індіанського походження Лесли Мармон Сілко «Сади в дюнах». Якщо її перші два романи «Церемонія» й «Альманах мертвих» викликали жваву реакцію читачівської аудиторії та критиків, то останній у часі роман письменниці (але, сподіваємося не за числом) отримав значно менше уваги з боку критиків. До найбільш визначних слід віднести розвідки А. ЛаВонн Браун Руоф[17], Джона Пурді[16], Дейвіда Мура[14], Дебори Міранди[13], Анджеліки Келлер[12], Террі Райан[18], Хартвіг Ісерихаген[10], Марші Гемейн[11], Марії Попової[3]. Дослідників цікавлять питання дискурсу біологічного вторгнення та поширення імперіалізму[7, 13, 18], етнокультурна різниця й особливості міжкультурної комунікації[3, 10, 12, 17], використання древніх архетипів[5], гіпоцентричної революції та історії політичної боротьби корінних американців за свої права[13, 14], які прямо або опосередковано розглядаються письменницею у романі «Сади в дюнах». Означений перелік тем є далеко недостатнім, так, наприклад, серед розглянутих розвідок ми не знайшли жодного дослідження що розкривало б питання впливу ідей гностицизму на міфointerпретацію ідей вседності у тексті роману. Розгляд цього питання дозволило б пов'язати роман із духовною складовою корінних жителів Американського

континенту. Саме тому метою нашої статті стало дослідження шляхів і методів розкриття ідеї софійності й вседності у тексті роману.

Ціль гностичних прагнень полягає у визволенні «внутрішньої людини» від оков світу, створеного відірванням від істинного Бога деміургами, та повернути її у першопочаткове царство світла. Необхідною умовою цього є пізнання людиною Бога і самої себе, свого божественного походження, і, відповідно, природи цього світу. У романі на шлях свідомого пізнання світу стають двоє – маленька індіанська дівчинка Індіго і її біла покровителька Хетті Палмер. Їх шляхи у романі можна розглядати як алгорію пошуку душі свого спасіння. При чому якщо шлях Індіго було неодноразово розглянуто й проаналізовано у практично всіх наукових розвідках, присвячених роману «Саду у дюнах», у той час як Хетті відводиться роль вторинного персонажа, хоча розвиток саме цієї сюжетної лінії підкреслює ідею вседності у романі.

У одному із своїх інтерв'ю Сілко пояснює, що роман «Сади в дюнах» написаний про розуміння фізичних і духовних шляхів життя у цьому світі. «Він пояснює шлях, але дає розуміння про тихий, більш особистий і міжособистісний шлях. ...Думаю, роман пропонує людям інший спосіб побачити речі і способи поєднання через духовний шлях для того, щоб вистояти. Він про те як утримати себе в руках у найважчих ситуаціях і вистояти, коли, здається, абсолютно безсилі люди можуть перемогти [9, с.193-194]. Письмениця розповіла про своє знайомство із дослідницею Ідейн Пегелс, авторкою книги «Евангелія гностиків» [15], що з нею Сілко залюбки ознайомилася і де черпала ідеї для свого роману. Очевидно саме Пегелс стала прототипом образу Хетті, дослідниці гностичних ересей у романі «Сади в дюнах». Через свідомість цього персонажу читач має змогу відчуті і прожити шлях пізнання людини – пошукувача гностичних істин.

Згідно гностичному вченню, предвічний Бог є невідомим цьому світу і його не можна із нього виявити, перебуваючи всередині цього світу, без особливого одкровення. Його наявність закладена вже у самій природі космічної ситуації, тому кожне одкровення радикально її змінює. Носій одкровення є вісником із світу світла, для того щоб досягнути зсміл він має подолати перепони між сферами, перехитрувати архонтів й

пробудити дух від земного сну, передавши йому із зовні рятівне знання. Місія цього позаземного порятунку розпочинається ще до створення світу (після падіння божественних сутностей, що відбулося до творіння видимого матеріального світу) і продовжується паралельно протягом історії світу. Таким чином, ми можемо розглядати знання як продукт одкровення, що включає в себе усю сукупність міфів про Бога, людину і її місце у світі. З практичної точки зору це можна назвати «пізнанням шляху», а саме шляху душі за межі цього світу, що охоплює sacramentalні приготування до її майбутнього сходження. Читач знайомиться із концепцією гностичного міфу про створення всесвіту у романі стилю, завдяки залученню цитати із коптського тексту:

Після дня спочинку, Софія-Мудрість надіслала свою дочку Зою-Життя, що мала ще ім'я Ева, з поясненнями як воскресити Адама... Коли Ева побачила розтіастаного Адама, вона з жалістю промовила: "Живи Адаме! Піднімись над Землею!" І негідно її слова стали дією. Як тільки Адам піднявся, він зразу розкрив очі. Коли він побачив її, то сказав: "Ти будеш названа матір'ю живучих, бо ти дала мені життя." ... Бо вона є Зцілювальною і Жінкою, що дає життя ... Жіночий Духовний принцип увійшов у Змію-Навчальку, і вона навчала їх, кажучи: "Ви не помрете; бо лише із заздрості Він сказав це вам. А натомість очі ваші розкриються і будете ви як боги розрізняти добро від зла"... І надмішний Правитель прокляв Жінку і Змію" [19, с. 100]. (Переклад усіх текстів з англійської О.Шостак.)

Справедливо відзначити, що гностики (або їх християнські інтерпретатори, у роботах яких дійшла більшість уривків гностичних текстів) мали декілька варіантів міфу про створення світу і роль у цьому процесі жінки і змія, тож очевидно, що у романі наведений той, який найбільше імпонує самій письменниці і її баченню світобудови.

Про те, що ідея садів у різних кінцях світу має наводити читачів на згадку про Едемський сад писалося достатньо [7, 11, 13, 18], та чомусь жоден із дослідників не звернув увагу на показову деталь – Хетті знайомиться із гностичними текстами у бібліотеці доктора Рінекарта, яка є також земним втіленням краси Едемського саду:

— *Бібліотека Др. Рінехарта перевищила усі сподівання Хетті. Вигляд такої кількості древніх манускриптів у скляних горщикках і фоліанти часів ранньої церкви, розміщені на полицях від підлоги до самої стелі мали такий вигляд, що у Хетті захопило дух. Вона із замиранням пройшла між полицями вдихаючи запах шкряяних стрічок, що утримували фоліанти і клею. Її привернула краса стрічок; розміщення книг на полицях було чітко організовано, але не за авторами, назвами чи часом написання. Там і тут таміки, пов'язані червоною шкірою або темно-помаранчевим пергаментом, були зібрані у кетязи поміж безсєвих, темно-коричневих і яскраво-зелених тамів, палітурки із чорної шкіри слугували об'ємною, складалося враження наче у прекрасному дивному саду [19, с. 96].*

Бєручи до уваги символіку чорного кольору, що пояснюється читачеві у садах профессоресн Лаури: «Для древніх єврейців чорний був кольором родючості і зародження нового життя, кольором Великої Матері» [19, с.296], можна припустити, що бібліотеку доктора Рінехарта привоєували саме манускрипти присвячені проблемам Вічної Жіночності, софійності і їх там було чи не найбільше. Це вказує на чільне місце, яке посідала ця концепція у гностицизмі, на відміну від сучасного богослов'я для якого це лише «периферійна деталь, занадто мала, щоб привертати серйозну наукову увагу» [19, с.101]. До найгіршого із усього запропонованого Хетті у своїй пропозиції для затвердження теми докторської дисертації вважалися висновки, де вона стверджувала, що сам Ісус зробив Марію Магдалєну та інших жінок апостолами у ранній церкві. Хетті приваблювала ідея рівності обох статей у вченні гностиків. Ще навчачись у недільній школі, Хетті поцікавилася у викладача (блїдного єзуїта, як його названо у тексті роману) чому Господь перший після свого воскресіння явився жінці (у минулому блудниці) Марії Магдаліні і чому апостоли не повірили їй. На її думку, учні не любили її заздрили Марії Магдалєні через те, що Ісус виділив її серед інших. Ідея чоловічої заздрості по відношенню до жіночої вишчості стане ключовим у романі.

— Досліджуючи історію церкви, Хетті з'єсувала, що гностики, на противагу істинним християнам, ніколи не прагли державної влади, а у свою чергу християни лєдво доміглись визнання християнства

офіційною державною релігією, розпочали криваві репресії проти тих, хто смів суперечити офіційно визнаній доктрині. Першою жертвою стали у 385 році ілюмініт Присциліан та один із його послідовників, котрі проповідували отримання прямого просвітлення від Бога, для чого не були потрібні ні інститут церкви, ні плата десятини, що підтримувала матеріальну цю інституцію. Що ж до славнозвісних хрестових походів, то на думку Хетті, яка у цьому випадку є виразницею думок самої авторки, саме вони призвичаїли християн вбивати заради релігії. Особливе зацікавлення Хетті викликали ідеї Базилуса Валентинуса, котрий закликав поклонитися Матері, як втіленню передвічної божественної Тиші й Благодаті, а понад усім негнітній Софії. Валентинус навчав, що людина має дослухатися до ангелів-охоронців, котрі спроможні розкрити справжні знання, оскільки вони не можуть насолоджуватися вічним блаженством без довірення їм людей. Згідно його вчення, немає такого явища як гріх плоті. Що у свою чергу перегукується із уваленнями корінних жителів Америки. Говорячи про Сестру Солт, її подруги стверджували, що *«вона була подібна до людей у старі часи ... до того як з'явилися місіонери. У ті часи Чемахуті насправді знали як насолоджуватися одне одним, і тільки Піщані Ящірки могли насолоджуватися сексом більше за них. І це була правда: Сестра Солт займалася сексом так як робили всі вони до приходу місіонерів»* [19, 206].

Сілко доводить у романі, що ідея гріховності статевих стосунків, які по суті є актом зародження і продовження життя на землі прийшла разом із християнством, що до нього люди не відчували себе винними, даруючи життя. Так для Піщаних Ящірок *«все із незнайомцем цінувався за споріднення і дружбу, що він приносив»* [19, с.202]. Одним із перших артефактів із якими Хетті зіткнулася у садах Лаури в Італії була невелика кам'яна фігурка, схожа на людське око або на згорнуту у кільце змію, котра насправді виявилася зображенням вульви. Ця фігурка, яку чоловік Хетті Едвард сором'язливо іменував *«фігурою людського плодючості»* відносилася до четвертого сторіччя до нашої ери і походила із Македонії свідчила про природне ставлення до фізичного аспекту процесу зародження життя серед древніх європейців. Як підкреслює Менлі П.Холд, «йони і фалос

шанувалися майже усіма древніми народами як символ творчої сили Бога» [4, с.332]. Та й спокійне відношення самої Лаури до розміщення цих символів у саду, що оточує її будинок підкреслює переконання Сілко про те, що «Європа не до кінця християнізована. Місіонери не до кінця змогли домогтися свого. Там б'ється язичницьке серце, й древні духи досі живуть там» [9, с.166]. На відміну від лицемірної поведінки християн, яскравим прикладом якої є Сюзан з її прагненням замінити свій сад у італійському стилі з його оголеними статуями на більш консервативний англійський, мотивуючи це пристойністю і турботою про моральність її двох дочок на виданні, хоча насправді вона просто прагне у такий спосіб приховати свої стосунки із садівником. Древні народи Америки вірили у те, що *«секе із незнайомцем створює щасливу атмосферу для камерції і обміну. Бабуся Фліт говорила, що це є просто виявом хороших манер. Усі немовлята, народжені від таких союзів називалися «дуре», «мир» та «єдність»; цих немовлят любили так само пристрасно як любили усіх малих Півцаних Ящірок»* [19, с. 219]. Із приходом християнства уклад життя змінився, проголошуючи, що людське тіло є храмом живого Бога, місіонери стверджували, що функції цього храму є нечистими, а їх вивчення оскверняє почуття праведних. Така позиція представляла людське тіло приниженим і обезславленим. Саме тому Сестра Солт попереджає Індіго *«ніколи не підглядати за тим як білі займаються сексом, бо вони розсердяться й помстяться»* [19, с. 192]. Для Індіго ж людське тіло було невід'ємною частиною оточуючого світу *«Індіго все ще була здивована тим, що існують речі, котрі, на думку білих людей, не повинні бачити дитина. Роздута Едвардом тривога щодо статуї чоловічого органа була такою дурною, що вона голосно розсміялася, коли досягла верхньої сходинки дощових садів»* [19, с. 302]. Сілко знаходить надзвичайно оригінальний і дивний спосіб як заперечити таке ставлення до вмістилища людського духу, пропонуючи аналогію із квітами, а саме опиленням і гібридизацію глідіолусів, які репрезентують фалічний символ у саду Лаури. *«Квітка – є репродуктивною системою рослини і якнайкраще підходить для позначення ідеалу краси й відродження, що повинні змінити хтивість і звіродніння»* [4, с.334]. Слід відзначити, що Едварда, котрого обурило відвертість древніх статуй, не

насторожили пояснення Лаури, котрі вона давала Індіго щодо переzapилення, гібридизації і розмноження квітів.

Лаура досягає неймовірного: вона селекціонує чорний колір гладіолусів, котрі практично не зустрічаються у природному середовищі, оскільки, як було про це вже сказано вище, – чорний колір, колір родючості, репрезентант Великої Матері. На відміну від Едварда, чим первинним поштовхом по відношенню до незвичайних артефактів природи є оцінка їх комерційної вартості, вона щедро ділиться своїми знаннями й цибулинами гладіолусів та насінням квітів із свого саду із Індіго та Палмерами. Письменниця переслідує особливу ціль у алегорії гібридизації: у такий спосіб вона підкреслює єдність усіх людей, не зважаючи на безкінечну кількість умовних ліній і кордонів, що їх розділяють. У інтерв'ю присвяченому виходу «Садів в дюнах» Сілко підкреслює: «Наша людська природа, наш людський дух не бажає визнавати кордонів, і ми значно кращі і не такі вже й руйнівники» [9, с. 170]. Таким чином письменниця намагається компенсувати «деструктивність» свого попереднього роману «Альманах мертвих», котрий вона сама назвала «токсичним».

Зазвичай так звані індіанські романи відокремлюють корінних жителів Америки від світу білих людей, живописують страждання знищених корінних народів та оповідають про деструктивні наслідки освоєння білою людиною нових земель. У романі «Садів в дюнах» письменниця інакше підійшла до вирішення питання асиміляції, запропонувавши змінити ставлення до так званих «полукровою». Відсоток крові у сучасному політичному дискурсі індіанців відіграє неабияку роль, сама письменниця належить до цієї категорії, зростаючи серед народу Лагуна Пуебло, вона відчувала упереджене ставлення до тих, хто не був повністю індіанцем. Так, наприклад, її не посвячували у сакральні ритуали й міфи свого народу [6].

Індіго й Сестра Солт – представники зникаючого племені Піщаних Ящірок. Причину шезанья племені письменниця пояснює просто: *«Допомога, яку вони (Піщані Ящірки) надавали іншим була причиною через яку їх повбивали; хоча бабуся Фліт було казала, що їх ніколи не було дуже багато із самого початку»* [19, с. 203]. У романі оповідається, що біологічним батьком Сестри Солт був білий священник, котрий ніколи її не бачив і не цікавився її долею,

оскільки його дружина вигнала свою згвалтовану вагітну служницю-маму Солт як тільки стало помітно її стан. Але, як підкреслює письменниця, важлива не доля корінної крові, а дух народу, що передається від покоління до покоління:

«Мами Піщані Ящірки народжують малят Піщаних Ящірок незалежно від того з яким чоловіками їм довелося лежати; материнське тіло усередині змінює все за зразком Піщаних Ящірок. Маленькі Піщані ящірки можуть мати різні риси обличчя, темний або світліший колір шкіри, але всі вони – Піщані Ящірки.

... Та інші племена почали душити немовлят-палукровок, тому що вони їх боялися. Це було у часи коли білі солдати прийшли й обкрадали людей, забираючи у них урожай, щоб ті померли з голоду, а люди бивали маюків-палукровок» [19, с. 202].

Письменниця наголошує у своєму інтерв'ю, що «у давні часи люди не були расистами і не говорили, про кордони, що розділяють». Уявляю, як розв'язяться трайбалісти і який гнів це викличе у різного ґатунку християн. Саме з цієї причини цей роман може стати для мене ще більш небезпечним і принести більше неприємностей ніж «Альманах мертвих». Я йду на це свідомо, бо я відмовляюся забути ту щедрість, яку демонстрували люди у старі часи, якими нестримно відкритими і всеохоплюючими були їх шляхи коли вони сприймали цей світ і усіх людей, що його населяють» [9, с.171]. Саме тому письменниця завершує свій роман картиною єдності у древніх садах Піщаних Ящірок поряд із ендемічною датурою бувають різнокольорові глідолуси усіх можливих кольорів і відтінків, поряд ростуть інші заморські рослини, що виростили із насіння котре привезла Індіго із своєї заморської мандрівки. Пустили зелені пагони абрикосові дерева, що їх чиясь злочинна рука зрубала за рік до того. Індіго і сестра Солт разом із «маленьким дідусем», сином Солт і нащадка чорношкірих рабів Великого Кенді, зустрічають своїх друзів-близнят Майту і Ведну, народжених матір'ю-чемехуїткою від батька з племені Лагуна Пуебло. У цьому багатонаціональному товаристві незримо присутня і євроамериканка Хетті, листа від якої приносять сестри. Повноправними членами цієї великої родини є й звірі папуга Райдуга, мавпочка Лінней та «прекрасна донька старого змія», вбитого тими ж злостивцями, що рік тому понівечили абрикосові дерева. Історія про понівечені абрикосові і

персикові сади у горах Арізони має свій історичний прототип і описана у книзі Ді Брауна «Поховайте мое сердце у Вундед Ні» [8]. Фінальною сценою роману Сілко ілюструє тезу про те, що «Сади в дюнах» поєднують корінних американців із європейцями так як ніколи раніше» [9; с.170].

Квітучий сад – праобраз едемського саду, присутній в усіх пануючих релігіях світу. Та, згідно із будь-якою міфологічною традицією насадження саду передувало створенню людини. За оповіддю бабусі Фліт, сади у дюнах були насаджені праобразом Великої Матері у міфології племені:

Бабуся розповідала, що старі сади завжди були там. У старовину люди знайшли вже підростаючі сади, що були насаджені Піщаною Ящіркою, родичкою Дідуса Змія, котрий запросив свою племінницю оселитися там і культивувати своє насіння. Ящірка застерегла своїх дітей від жадібності. Перший стиглий плід кожної рослини належить духам наших дорогих предків, що приходять до нас у вигляді дощу. Другий стиглий плід слід віддати птахам і диким тваринам як вдячність за те, що вони не з'їли насіння і молоді пагони. Віддати третій стиглий плід плід бджолам, мурахам, богомолам та іншим комахам що турбувалися про рослини. Декілька відбірних гарбузів, кабачків і бобів просто залишали незірваними на рослині, де вони засихали і поверталися у землю. І тоді наступного року після повернення дощів боби, кабачки і гарбузи давали нові пагони між засохлими рослинами попереднього року. Стара Піщана Ящірка вимагала, щоб її сади засівалися у такий спосіб, бо люди ненадійні – вони можуть просто забути посадити насіння вчасно або їх просто не буде серед живих наступного року» [19, с. 14-15].

Таким чином ми знайомимося із культом доброго героя-деміурга, що турбується про людей і їх добробут. І, подібно до гностичної міфології, ним виступає змія і жіноче божество. Оповіді бабусі Фліт вторить Лаура: «Лаура говорила про зв'язок, що його древні європейці робили між дощовими краплями і краплями материнського молока» [19, с. 301]. Свої дощові сади вона оформила відповідним чином:

«Вхід до дощових садів охоронявся двома теракотовими жінками із оголеними грудьми, що тримали на колінах чаші для збирання дощової води. Невеличкі статуї дивилися одна на одну,

стоячи на величезних п'єдесталах, розташованих з обох боків воріт. ....

Дивна кам'яна фігура мала видовжену шию і голову, та її завеликі сідниці робили її схожою на великий фалос. Раптово у Хетті змінився вираз обличчя вона швидко відступила назад, таким чином Індіго зрозуміла, що її згода була вірною»

...Фігура у ніші теж здивувала Едварда: це була фігура із піщанику, з першого погляду здавалося, що це жаба розміром із буханець хліба, та після більш детального огляду з'ясувалося, що то була товста жінка, що лежала на животі з міцно притиснутими до тіла ногами і руками. І знову ті великі груди! [19, с. 301-302].

Символізм жаб як істоти пов'язаної із предвічною Матір'ю зустрічається у тексті і раніше, на сторінках присвячених Англії, коли тітонька Бронуїн розповідала про заходи комітету по захисту старовини, коли його члени, поважні вже за віком люди, стоячи на колінах в трясюці, допомагали тваринам під час їх щорічних міграцій переходити через проїзні дороги. «Вона з'ясувала, що вирізані із каменю і створені із кераміки фігурки жаб були об'єктом поклоніння як втілення правічної Матері» [19, с. 241]. Старенька почувала себе цілком природно у таких обставинах, на відміну від Едварда, котрого навіть простий вигляд древніх фігур вганяв у ступор.

Едварду стало ніяково серед інших тутешніх фігур, а він подумав, що слід попросити Індіго зачекати на них у чорному саду, але він не хотів робити сцену. Лаура вважала, що її статуї не несуть жодної моральної загрози, можливо, це правда відносно італійських дітей, але щодо американських дітей слід прийняти перестороги. [19, с. 301].

Свою розвідку із міжкультурної комунікації М.Попова завершує висновком: «Уважне прочитання роману «Сади в донах» переконає у тому, що на думку Сілко, міжкультурна комунікація має односторонній характер. Індіго представниця культури північноамериканських індіанців пізнає культуру білих через їхні сади і кращі представники світу білих її у цьому залюбки допомагають. Однак ні Хетті, ні Бронуїн, ні Лаурі, ні тим більше Едварду не приходить у голову, що вони також можуть чомусь навчитися у Індіго. Л.М.Сілко, письменниця ХХ сторіччя,

спираючись на історичний досвід свого народу, стверджує, що культура білих ще не готова до справжнього діалогу із корінними американцями» [3, с. 123]. Дозволимо собі не погодитися із шановною дослідницею, оскільки всі перераховані жінки насправді збагатили свій духовний досвід від спілкування з Індіго. Хетті після спілкування з дівчинкою зуміла перейти від чисто теоретичних досліджень до застосування набутих духовних знань на практиці, Бронюін отримала роз'яснення щодо своїх видінь:

Тітка Браунін запитала Індіго, чи бачила вона Месію. Індіго схвально захитала головою; вони були такі прекрасні. Бронюін кивнула. Тут на далеких островах люди часом чули голоси і звуки барабанів уночі; через туман або пелену дощу бачать силуети людей, що танцюють навкруг багаття на вершині гори. Очі Індіго округилися від захвату, коли вона енергійно захитала головою [19, с. 262].

Після того як Бронюін розповіла про лицарів Круглого Столу, Індіго поділилася із нею міфічними сказаннями американської землі Лаура ж, у свою чергу, обмінялася із Індіго «зміїними історіями»:

«Лаура пояснила що залишки поклоніння зміям досі спостерігаються у віддалених селах біля Чорного і Адріатичного морів. Там люди продовжують вірити, що чорні і зелені змії переносять духів-охоронців, що захищають скот і бачі домівки. Під час своїх подорожей Лаура бачила орнаментальні фігурки змій, що прикрашали дахи і двері для захисту. Величезна удача очікувала на того, хто зустрінеється із великою білою змією у короні; коронована змія була сестрою богині водяного птаха, володарки й охоронниці життєдайної води і життєдайного молока.

...Лаура сказала, що коли вона була дівчинкою. її бабуся завжди тримала у коморі чорну зміяку, щоб захистити припаси від мишей і щурів. Індіго всміхнулась, так, бабуся Фліт завжди дякувала зміям за захист, не тільки від гризунів, але і від усяк, хто може залодити лиса. Біля джерела у дюнах живе найбільший змія, дуже старий, вода належить йому» [19, с. 298-299].

І тільки Едвард, цей своєрідний американський Адам, засліплений прагненням усе, до чого він торкається, перетворити на гроші, не спроможний нічому навчитися у Індіго. На відміну від тітоньки Бронюін, котра визнає вторинність привнесеної

європейцями на американській континент матеріальної культури по відношенню до духовної культури її корінних жителів, Едвард стурбований тим, що Індіго може зрозуміти, що переконання древніх європейців були дуже подібні до тих, що мало її рідне плем'я. Для нього старовинний культ жіночності і плодючості не більше ніж зібрання артефактів, котрі при нагоді можна вигідно продати, він не бачить у них ні краси, ні духовної цінності. *«Едвард сказав, що він знаходить гротескних мадонн більшими монстрами ніж кентаврів або мінотаврів»* [19, с. 297].

Наведені нами цитати із роману «Сади в дюнах» доводять хибність висновків М.Попової, щодо неготовності білого світу до діалогу із корінними американцями. Спорідненість духовних пошуків у різних куточках світу ілюструє тезу авторки роману про те, що вона не згодна із штучними кордонами, що розділяють людей. *«Корінні жителі Америки увесь час протиставляються європейцям. Людям необхідно робити ці політичні розмежування і окреслювати кордони, навіть тоді коли вони аналізують романи»* [9, с. 170]. Сілко наголошує на спорідненості американських індіанців із світовими культурами. *«Я вірю у те, що люди Пуеблто, корінні люди Америки, ми не просто індіанська нація і суверенна нація і жителі Америки, але ми громадяни світу»* [9, с. 165].

Підводячи підсумки викладеного вище, можна висловити впевнене переконання, що ідеї вседності, що беруть свій початок у гностичному вченні про всесвіт, є надзвичайно плідними текстоутворюючими чинниками у художній літературі, яскравим прикладом чого є роман Леслі Мармон Сілко «Сади в дюнах». На переконання письменниці, необхідною умовою формування умінь міжкультурної комунікації є розширення особистих контактів із зовнішнім світом й критичний аналіз культурних реалій своєї і іншої країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грицанов А.А. Новейший философский словарь / Мн.: Изд. В.М. Скакун, 1998. – 896 с.
2. Крохина Н.П. Софийность и её коннотации (онтологизм-космизм-эсхатология) в русской мысли и литературе XIX и рубежа XIX-XX вв.: Монография / Н.Крохина. – Иваново: Ивановская областная типография, 2010. – 400 с.

3. Попова М.К. Сад как символ межкультурной коммуникации/ М.Попова// Вестник ВГУ. Серия гуманитарные науки. – 2005. - №2. – С.107-125.
4. Холл Мэнли П. Энциклопедическое изложение масонской, герменевтической, герменевтической, каббалистической и розенкрейцеровской символической философии/ Мэнли П.Холл. – Новосибирск: ВО Наука, 1992. – Т.1. – 368с.
5. Шостак О.Г.Леслі Мармон Сілко: Між білим і чорним полюсом американської літератури О.Шостак// Літературознавчі студії.36.наук.прац. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2005. – Вип.12. – С.502-508.
6. Шостак О.Г. Архетипологія роману Леслі Мармон Сілко «Сади в дюнах» /О.Шостак// Літературознавчі студії.36.наук.прац. – К.: ВПЦ Київський університет, 2009. –Вип.23,Ч.1. – С.456-463.
7. Barilla, James. Biological Invasion Discourse and Leslie Marmon Silko's Gardens in the Dunes / James Barilla// Reading Leslie Marmon Silko: Critical Perspectives Through Gardens in the Dunes/ Ed. Laura Coltelli. - Pisa: Pisa UP, 2007. – p.165-176.
8. Brown, Dee. Bury My Heart at Wounded Knee: An Indian History of the American West/Dee Brown. – N.Y., Toronto, London: Bantam Books, 1971. – 459p.
9. Conversation with Leslie Marmon Silko/ Ed.Ellen L.Arnold. – Jackson :UP of Mississippi, 2000. – 207p.
10. Isernhagen, Hartwig. From Identity to Exchange? Some Remarks on the Discursive Construction of Ethno-Cultural Difference and on Leslie Marmon Silko's Gardens in the Dunes/ Hartwig Isernhagen// Imaginary (re-)Locations: Tradition, Modernity, and the Market in Contemporary Native American Literature and Culture/ Ed. Helmbrecht Breinig. - Tübingen: Stauffenburg Verlag. 2003. – p.107-137.
11. Gemein Mascha N. Multispecies Thinking from Alexander Von Humboldt to Leslie Marmon Silko: Intercultural Communication Toward Cosmopolitics: A Dissertation for the Degree of Doctor of Philology: The University of Arizona, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdl.handle.net/10150/293607>
12. Köhler, Angelika. Our Human Nature, Our Human Spirit, Wants No Boundaries: Leslie Marmon Silko's "Gardens in the Dunes"/Angelika Köhler. - Amerikastudien 47.1 (2002) - P.237-244.

древнеєвропейська культура, єдність, софійність, вечна жіночність.

O.SHOSTAK

**UNITY INCARNATIONS IN LESLIE MARMON SILKO'S
GARDENS IN THE DUNES**

This article is concerned with understanding of how Leslie Marmon Silko uses Gnostic concepts of Sophia and Eternal Femininity to illustrate the idea of unity in her novel *Garden in the Dunes*. Author analyzes and evaluates a long-term communication zone between Western and Indigenous American spirituality.

Key words: gnostic doctrine, multicultural communication, Native American spiritual tradition, mythology, ancient European culture, unity, Sophia, Eternal Femininity.

УДК 821.111

Ірина ШПАК

**ПРОБЛЕМИ ПОЕТИКИ СЕРІЇ КНИГ ДЖ. К. РОУЛІНГ В
АНГЛОМОВНІЙ КРИТИЦІ ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ**

В даній статті аналізуються актуальні проблеми поетики серії книг Дж.К. Роулінг в англomовній критиці та літературознавстві. Також аналізуються статті західних науковців. Встановлюються жанри, риси котрих були наслідувані Дж.К. Роулінг в її серії про Гаррі Поттера.

Ключові слова: поетика, специфіка жанру, готичний роман, фентезі, шкільна історія.

Проблематика і поетики серії книг Дж. К. Роулінг неодноразово привертала до себе увагу. У роботах на цю тему сформульовано деякі підходи та методи вивчення, які можуть бути враховані при подальшому дослідженні цього феномена. В англomовному літературознавстві важливою проблемою є встановлення джерел образності в книгах Д.К. Роулінг, а також визначення їх жанру. При цьому враховується, що мова йде про явище масової літератури, що функціонує в сучасній соціокультурній ситуації за її законами.

Англomовна критика і літературознавство, відгукуючись на неймовірний успіх серії книг Дж. К. Роулінг, зробили кілька важливих висновків про специфіку їх поетики, джерела сюжетів,